

A Phenomenological Study of Lived Experiences of Motherhood in the Folk Music of East Khorasan

Sahar Tabrizi¹

Golamreza Tabrizikahou²

Received: 25/10/2024

Accepted: 21/1/2025

Introduction

The concept of motherhood has undergone significant changes and transformations over time. Archaeological evidence presented by Malinowski highlights that, in early civilizations, motherhood formed the foundation of family structures, with mothers being central to child-rearing and caregiving. In contrast, fathers held marginal and relatively insignificant roles in these early family systems (Mohammadi & Mohammadi, 2021, p. 232). However, contemporary trends have shifted dramatically. Today, women have greater autonomy and the ability to choose whether to embrace motherhood (Omidvar Tehrani et al., 2021, p. 1026).

Modern perspectives regard motherhood as a social category shaped by the cultural and societal positioning of women. According to recent theories, motherhood is influenced by the cultural constructs surrounding women, with art playing a significant role in this dynamic. Art not only reflects a woman's individuality and independence but also shapes and is shaped by her experiences (Amidipour, Rajablo & Bastani, 2024, p. 322). For instance, art can portray the distinctiveness of a mother's perspective, enhancing her quality of life, while also serving as a medium for artists to embed themes of motherhood in their work. This influence is evident in how the creative output of female artists often transforms before and after they become mothers (Khaleq Panah, Mirzavandian & Rahimi, 2018, p. 73).

In this study, the focus is on music, specifically the folk music of East Khorasan, as a form of art that embodies and expresses these cultural narratives. By employing a phenomenological approach, this research aims to explore and identify the themes

1. Master of Art research, Department of Art, University of Tarbiat modares, Tehran, Iran.

E-mail: sahar.tabrizi@ymail.com

<https://orcid.org/0000-0002-9250-5350>

2. Corresponding Author, Assistant professor, Department of Counseling, University of Attar, Mashhad, Iran. E-mail: rtabrizi@ymail.com

<https://orcid.org/0000-0001-99959-4901>

COPYRIGHTS

2023 by the authors. Published by the General Office of Islamic Culture and Direction southern Khorasan. This article is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)

<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

emerging from women's lived experiences of motherhood as reflected in the region's folk music.

Method

This research employs a phenomenological approach to identify common themes and sub-themes within the intersubjective experiences of individuals who, firstly, have musical expertise and, secondly, are mothers. The primary objective is to describe and analyze the shared experiences of the participants. Phenomenology is particularly well-suited for this purpose, as it facilitates a deeper understanding of people's lived experiences by exploring their thoughts, emotions, and underlying systems. Additionally, it considers both the visible and hidden aspects of the phenomenon under investigation—in this case, folk music. The study aims to uncover the collective meaning participants assign to their 'conceptual encounter' with motherhood. Furthermore, it seeks to represent and analyze their narratives and perceptions of motherhood. To achieve this, the research follows Colaizzi's seven-step method for phenomenological analysis. Semi-structured interviews were conducted with 11 female musicians and music teachers from the city of Mashhad during the winter of 2024. Participants were selected using a stratified sampling method to ensure maximum diversity within the group. The interviews focused on exploring participants' inner world experiences after engaging with the folk music of East Khorasan. The narratives collected during these interviews were then analyzed using MAXQDA software to extract themes and insights.

Findings

The findings reveal that the motherhood experiences of female musicians influenced by the folk music of East Khorasan are shaped by various factors, including age, education level, academic field, child's gender, marital status, and child's age. The narratives of the participants confirm that these external variables significantly impact their perceptions and experiences of motherhood. A key focus of this research was to analyze and represent the participants' experiences of motherhood. The women's perceptions of motherhood were closely tied to their musical experiences. Many participants believed that East Khorasan's folk music contains themes related to motherhood, which, in turn, influence their personal experiences of being mothers while listening to this music. Through analyzing their narratives, three main themes and ten sub-themes were identified in relation to their motherhood experiences after engaging with folk music.

The participants' narratives highlighted a sense of *motherly hope* that emerged while listening to Khorasan's folk music. This hope was expressed through three core themes:

- wish for health for children
- hope for independence

- wish for a successful marriage for the child

Each theme was explored through detailed participant narratives that illustrated their profound connection to these aspirations. Additionally, the mothers who were also artists described experiencing feelings of *anxiety* about fulfilling their maternal roles when listening to East Khorasan's music. This anxiety reflected their concerns and responsibilities as mothers. On the other hand, several participants expressed feelings of *happiness* and joy after listening to the folk music of East Khorasan, showcasing the multifaceted emotional impact of music on their lived experiences of motherhood.

Discussion and Conclusion

The findings of this research reveal that the music of East Khorasan evokes contradictory experiences of motherhood for many women artists. On one hand, the joy of motherhood enriches their experiences of listening to and engaging with music. On the other hand, anxiety related to fulfilling their maternal roles casts a shadow over these experiences, ultimately contributing to shifts in their identity.

The lived experiences of the artists who are also mothers reflect a structural contradiction in their relationship with the music of East Khorasan and their maternal roles. Two primary themes emerge from their narratives: the *joy of embracing motherhood* and the *concern about performing maternal duties*. For some women, engaging with music—whether through listening or active participation—enhances their motivation for motherhood. Conversely, for others, music becomes a space where the demands of their artistic and maternal roles intersect, intensifying feelings of insecurity. This heightened insecurity makes their perception of time more fluid and uncertain. While some participants find harmony between their musical past and their role as mothers, a larger number derive significant satisfaction from their engagement with East Khorasan's music. However, the ambiguity of time and the conditions it creates disrupt their sense of stability in their maternal roles. Given the increasing number of women active in music, it is essential to establish legal and cultural frameworks to support their dual roles as mothers and artists. These frameworks should aim to alleviate the conflicts they face, ensuring that their musical pursuits do not interfere with their responsibilities as mothers. It is recommended that cultural and artistic authorities acknowledge and adapt to these evolving realities, thereby reducing the intensity of these conflicts. Such measures can help empower women musicians to balance their roles as artists and mothers more effectively.

Acknowledgment

The authors are grateful to the General Directorate of Islamic Guidance of Khorasan Razavi and all the female artists who have given their valuable time to this research.

Keywords: Phenomenology, Lived Experience, Khorasan, Motherhood, Folk Music.

References

- Abram, J., & Hinshelwood, R. D. (2021). *Paradāym-hā-ye balini-ye Melanie Klein va Donald Winnicott* (H. Goudarzi & S. Mohammadian, Trans.) [The clinical paradigms of Melanie Klein and Donald Winnicott]. Tehran: Arjmand. [In Persian]
- Amirian, Sh., & Azhand, Y. (2024). Ta'sir-e ravabet-e beynāmāti dāstān-e boland-e Mār va Mard dar jalb-e moshārekāt-e mokhātab dar jaryān-e khāndane matn (bā dar nazar gereftan-e naghsh-e shakhsiat-e zan dar khānnesh beynāmāti-ye asar) [The effect of intertextual relations in the novella *Snake and Man* on engaging readers: The role of the female character in intertextual reading of the work]. *Woman in Culture and Arts*, 16(1), 111–132. [In Persian]
- De Beauvoir, S. (2023). *Jens-e dovom* (Q. Sanavi, Trans.) [The second sex]. Tehran: Tous. [In Persian]
- Falak-ol-Din, Z., & Hajizadeh Meimandi, M. (2022). Naghshe zanān dar shādkāmi-ye khānavādeh: Motāle'eh-ye keyfi dar shahr-e Yazd [The role of women in family happiness: A qualitative study in Yazd]. *Applied Sociology*, 33(4), 95–122. [In Persian]
- Golabi, F., Alizadeh Aghdam, M. B., & Hosseinzadeh, E. (2023). Sāktār-e ghodrāt-e khānavādeh va rezāyat-e jensi-ye zanān [Family power structure and women's sexual satisfaction]. *Women and Family Studies*, 11(4), 20–44. [In Persian]
- Hamm, M. (2022). Farhang-e nazariyeh-hā-ye feministi (F. Mohajer, N. Ahmadi Khorasani, & F. Ghareh Daghi, Trans.) [Dictionary of feminist theories]. Tehran: Towse'eh. [In Persian]
- Hanna Segal, H. (2007). *Yesterday, today and tomorrow*. UK: Routledge Prees.
- Henriksson, W, H; Williams, A; & Fahlgren, M. (2023). *Ambivalent narratives of motherhood and mothering: From normal and natural to not-at-all*. Uppsala, Sweden, Macmillan.
- Heshmati, A., Amiri, Sh., & Ghanbari, S. (2019). Tadvin-e olgou-ye rābete mādar-koodak bā neshāngānhā-ye ekhtelāl-e delbastegi-ye vākneshi dar koodakān-e 2 tā 5 sāle [Developing a model of mother-child relationship with reactive attachment disorder symptoms in children aged 2 to 5 years]. *Family Research*, 15(1), 69–88. [In Persian]
- Khadem Saba, P., Azkia, M., Safiri, K., & Seifollahi, S. (2022). Tahlil-e paradāymi-ye mafhoum-e zanāneangāri-ye māderi bā ravesh-e nazariye-ye benyādi; morede motāle'e: kārmandān-e sherkat-e ābfā-ye manteqe-ye yek-e Tehran [Paradigmatic analysis of the concept of maternal feminization using grounded theory: A case study of employees of Tehran's Water and Wastewater Company, District 1]. *Sociological Studies*, 29(2), 305–322. [In Persian]
- Khalegh Panah, K., Mirzavandian, F., & Rahimi, M. (2019). Az mādarānegi hamchon ostoureh tā bohran-e mādarānegi: yek khānesh-e neshāneshenākhti bar bāznamāyi-ye mādarānegi dar sinemā-ye Iran-e pas az enghelab [From motherhood as a myth to a crisis of motherhood: A semiotic reading of motherhood representation in post-revolution Iranian cinema]. *Sociology of Art and Literature*, 11(1), 67–88. [In Persian]

- Ma, C. (2022). A balancing act: unlearning and embracing Chinese immigrant mothering. *Journal of the Motherhood Initiative*, 51(2), 341-349.
- Mahmoudiyani, S., Ahmadi, A. Y., & Abbasi, K. (2019). Barrasi-ye rabete sākhte ghodrat dar khānavādeh va kanshhā-ye farzandāvari-ye zanān-e shahr-e Lār [An investigation into the relationship between family power structures and women's fertility behaviors in Lar]. *Women's Strategic Studies*, 22(85), 73-98. [In Persian]
- Medanlou, M., & Bagherzadeh Ledari, R. (2023). Ezterāb-e salāmat: Moruri-ravāyati bar modākhelāt-e ravānshehashti [Health anxiety: A narrative review of psychological interventions]. *Clinical Excellence*, 13(2), 91-100. [In Persian]
- Merriam, A. (2022). *Ensan-shenāsi-ye mousighi* (M. Gharehsou, Trans.) [Anthropology of music]. Tehran: Mahoor. [In Persian]
- Mirhosseini, Z., & Kouhpeima Ronizi, Z. (2021). Vākāvi fahm-e edrākshode-ye zanān az āsib-hā-ye houzeh-e khānavādeh (mored-e motāle'eh: zanān-e shahr-e Fasa) [An exploration of women's perceived understanding of family-related harms: A case study of Women of Fasa]. *Strategic Research on Social Issues*, 10(1), 71-98. [In Persian]
- Mohammad Taghizadeh, M., Karami, M. T., & Saveh, F. (2023). Tajrobe-ye ziste-ye mādarān-e motaleghe az hezānat-e farzandān bā ta'kid bar chalesh-e ezdevāj-e mojjaddad [The lived experience of divorced mothers regarding child custody with emphasis on remarriage challenges]. *Women's Strategic Studies*, 25(99), 39-62. [In Persian]
- Mohammadi, J., & Mohammadi, F. (2021). Tahlil-e goftemān-e barsākhte suje-ye jismmand-e zanāneh dar erdebāt bā soltane mardāneh (zanān-e shahr-e Sanandaj) [Discourse analysis of the constructed embodied female subject in relation to male dominance: A case of women in Sanandaj]. *Women's Research Letter*, 12(36), 227-256. [In Persian]
- Mousavian, E. (2020). Moruri bar mafhoum-e "oghde-ye mādar-e morde" Andre Green va barrasi-ye tasirat-e ān bar tanzim-e ehssāsāt [A review of André Green's concept of 'dead mother complex' and its effects on emotion regulation]. *Psychological Growth*, 9(10), 125-134. [In Persian]
- Omidipour, Z., Rajablou, A., & Bastani, S. (2024). Suratbandi-ye suje-ye zan-e modern dar goftemānhā-ye dore-ye mashruteh [The formulation of the modern woman subject in the discourses of the Constitutional period]. *Women in Development and Politics*, 22(2), 319-352. [In Persian]
- Omidvar Tehrani, A., Zarani, F., Noheh Sara, S., Panaghi, L., & Malekzadeh Moghani, M. (2021). Edrak az zanānegi dar keshvarhāye mokhtalef: yek farātrakib-e keyfi [Perception of femininity in different countries: A qualitative meta-synthesis]. *Psychological Sciences*, 20(103), 1015-1038. [In Persian]
- Phuong H. T. A. (2017). *Redefining diversity & dynamics of natural resources management in Asia*. Natural Resource Dynamics and Social Ecological Systems in Central Vietnam Prees.
- Razaghi, N., Alizadeh, M. A., & Alinejad, K. (2020). Tahlil-e jame'eshenākhti-ye naghsh va jayeghāh-e zanān dar mousighi-ye mardom-pasand: Erā'eh-ye yek nazariye-ye zaminei [Sociological analysis of the role and status of women in

- popular music: Presenting a grounded theory]. *Sociology of Culture and Art*, 2(1), 26–47. [In Persian]
- Sadeghi Fosaei, S. (2005). Chalesh-e feminizm bā mādarānegi [The feminist challenge with motherhood]. *Women's Strategic Studies*, (28), 19–43. [In Persian]
- Shabanivarki, B., & Kazemi, S. (2010). Pejoohesh-e keyfi: Ravesh yā bosh? [Qualitative research: Method or approach?]. *Cultural Strategy*, 19(54), 33–58. [In Persian]
- Shiralinia, K., Izadi, M., & Aslani, Kh. (2019). Naghshe vāsetei-ye estres-e farzandparvari, keyfiyat-e rābete mādar-koodak va salāmat-e ravāni-ye mādar dar rabete beyn-e farzandparvari-ye zehndāne va moshkelāt-e raftāri-ye koodakān [The mediating role of parenting stress, mother-child relationship quality, and maternal mental health in the relationship between mindful parenting and children's behavioral problems]. *Culture of Counseling and Psychotherapy*, 10(38), 135–146. [In Persian]
- Tabrizi Kaho, G., Salehi, K., Keshavarz Afshar, H., & Madani, Y. (2023). Paydarshenāsi-ye tajrobe-ye ziste-ye zanān-e sarparast-e khānavār az hemāyat-hā-ye ejtemāi [A phenomenological study of the lived experience of female-headed households with social support]. *Applied Sociology*, 34(1), 113–138. [In Persian]
- Tabrizi, S., Tabrizi Kaho, G., & Boroumand Mahmoudabadi, M. (2024). Barrasi-ye paydārnegāri-ye hemāyat-e ejtemāi dar zanān-e sarparast-e khānavār [A phenomenological investigation of social support in female-headed households]. *Women in Development and Politics*, 22(2), 487–509. [In Persian]
- Yarigarrosh, M. (2022). Tajrobe-ye ziste-ye zanān az zendegi-ye khod va farzandānashān pas az talāgh [The lived experience of women regarding their life and children after divorce]. *Culture of Counseling and Psychotherapy*, 13(50), 253–274. [In Persian]
- Zamanpour, Z., Pakdaman, Sh., Ghanbari, S., & Nejat, P. (2023). Naghshe tadeelgari-ye zarfiat-e tafakkor-e mādar dar rabete beyn-e kholgho khooy-e koodak bā keyfiyat-e rābete mādar-koodak [The moderating role of maternal reflective capacity in the relationship between child temperament and the quality of the mother-child relationship]. *Family Research*, 19(3), 519–531. [In Persian]
- Zargarian, T., Sadeghpour, M. J., & Khazaei, M. (2020). Mokhtasāt-e mafhoumi-ye "tahdid va khatar-e jān-e mādar dar ghavānin-e saght-e darmāni" [Conceptual characteristics of threats and maternal risks in therapeutic abortion laws]. *Women and Family Studies*, 8(4), 1–20. [In Persian]

مقاله‌ی علمی - پژوهشی

پدیدارشناسی مضامین تجربه‌ی زیسته‌ی مادرانگی در موسیقی فولکلور شرق خراسان

سحر تبریزی^۱غلامرضا تبریزی کاهو^۲

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۸/۰۴

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۱/۰۲

مشاهده‌ی مقاله‌ی منتشر شده: دوره‌ی ۱۸، شماره‌ی ۴

http://www.farhangekhorasan.ir/article_213836.html

چکیده

موسیقی را هنر بیان احساسات به وسیله‌ی آواها گفته‌اند که مهم‌ترین عوامل آن صدا و ریتم هستند؛ زیرا که موسیقی صرفاً صوتی به هم پیوسته نیست، بلکه قادر است مایه‌هایی برای ذهن فراهم آورد. هدف این پژوهش بازنمایی تجربه‌ی زیسته‌ی مادرانه‌ی زنان هنرمند با گوش دادن به موسیقی شرق خراسان است. در این مطالعه با رهیافتی پدیدارشناسی، با ۱۱ زن موسیقی‌دان و مدرس موسیقی که به شیوه‌ی نمونه‌گیری ملاکی و با بیشینه‌ی پراکنش در سطح شهر مشهد در زمستان ۱۴۰۲ انتخاب شده بودند، مصاحبه‌ای نیمه‌ساختارمند درباره‌ی تجربه‌ی جهان درونی‌شان پس از گوش فرادادن به موسیقی فولکلور شرق خراسان انجام شد. سپس روایت مشارکت‌کنندگان با روش کلایزی و با استفاده از نرم‌افزار MAXQDA تحلیل شد. روایت مشارکت‌کنندگان نشان می‌دهد هنگامی که به موسیقی فولکلور شرق خراسان گوش می‌دهند، سه مضمون مادرانگی امید و آرزو برای فرزندان، اضطراب و نگرانی برای آن‌ها و احساس شادمانی

۱. کارشناس ارشد پژوهش هنر، دانشکده هنر، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران.

sahar.tabrizi@ymail.com

<https://orcid.org/0000-0002-9250-5350>

۲. استادیار گروه مشاوره، دانشکده روانشناسی، دانشگاه عطار، مشهد، ایران. نویسنده مسئول

<https://orcid.org/0000-0001-99959-4901>

COPYRIGHTS

2023 by the authors. Published by the General Office of Islamic Culture and Direction southern Khorasan. This article is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)

<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

نسبت به فرزندان را تجربه می‌کنند. موسیقی فولکلور شرق خراسان امید بخش مادران نسبت آینده‌فرزندان (ازدواج، استقلال و خودمختاری و...) و بازتاب دل‌نگرانی‌های آنها در مورد سلامت، تربیت و غم دوری از آنهاست. برخی از مادران مشارکت‌کننده نیز از اینکه در مادری کردن موفق بودند و فرزندان خود را رشد دادند، شادمانی را تجربه می‌کنند. غنای موسیقیایی به تجارب درونی افراد وابسته است. بنابراین لازم است جنبه‌ی کارکردهای روان‌شناختی، زیبایی‌شناختی و معناگرایی موسیقی مد نظر قرار گیرد.

واژه‌های کلیدی: پدیدارشناسی، تجربه‌ی زیسته، خراسان، مادرانگی، موسیقی فولکلور.

مقدمه

امروزه، زنان به عنوان بخشی از جمعیت جامعه در روند نقش‌های برگزیده شده برای آنان، مبادرت به ایفا و زیستن در نقش‌هایی می‌نمایند که «مادری» از جمله آنهاست (امیریان و آژند، ۱۴۰۳: ۱۱۹؛ خالق‌پناه، میرزاوندیان و رحیمی، ۱۳۹۸: ۷۲). این در حالی‌ست که شواهد متعددی از مردان را می‌توان در طول تاریخ یافت که برای فرزندان خود «مادرانگی» کرده‌اند. در واقع «مادری» به عنوان یک هویت ساخته شده برای زنان و مردان و بیش از هر چیز در نحوه‌ی زیستن، ایفا کردن نقش مادرانه، توجه به خویشتن و در ابعاد وسیع‌تر و متنوع‌تر دیگری بازنمایی می‌شود (زمانپور و دیگران، ۱۴۰۲: ۵۲۹). همچنین مفهوم مادرانگی تاکنون دستخوش تغییرات و دگرگونی‌هایی شده است. شواهد باستان‌شناسی مالینووسکی از فجر مدنیت تاریخ موبد آن است که چون مادر عهده‌دار وظیفه‌ی پرورش کودکان بوده است، نظم خانواده نیز بر پایه‌ی حضور مادر بنا می‌شد و پدر منزلت عرضی و ناچیز داشت (محمدی و محمدی، ۱۴۰۰: ۲۳۲). اما محققانی مانند دریفوس^۱ (۲۰۲۱) و رابینیو^۲ (۲۰۲۳) معتقدند که تقسیم‌بندی افراد در گروه‌های مختلف نه براساس تفاوت‌های زیست‌شناختی، بلکه براساس نظام باورها، ارزش‌ها و هنجارهای یک جامعه شکل می‌گیرد (خادم صبا و دیگران، ۱۴۰۱: ۳۱۹). در این جا مادری کردن نه یک ویژگی طبیعی، بلکه مفهومی تاریخی تصور می‌شود.

1. Dreyfus
2. Robinho

امروزه روندها تا حدود زیادی تغییر کرده است؛ به طوری که دختران فعلی می‌توانند تصمیم بگیرند که مادر بشوند یا نشوند (امیدوار طهرانی و دیگران، ۱۴۰۰: ۱۰۲۶). با این حال گزارش‌های صندوق جمعیت سازمان ملل متحد (2024) نشان می‌دهد که هم اکنون در سراسر جهان دو میلیارد زن در طیف سنی ۱۱ الی ۱۰۶ سالگی در قالب‌هایی همچون مادر بیولوژیک، مادر رضاعی، مادر خوانده، مادر همسر، شبه مادر، دختر مادر و مادر ادعایی، مادرانگی را تجربه می‌کنند (گلابی، علیزاده اقدم و حسین‌زاده، ۱۴۰۲: ۳۷). در ایران نیز بنا بر گزارش مرکز رصد جمعیت کشور هر چند که در دهه‌های اخیر، باروری کاهش داشته، با این حال ۲۹۹۶۰۰۰۰ زن، مادر هستند (محمدتقی‌زاده، کرمی و ساوه، ۱۴۰۲: ۵۱).

در طول سه دهه‌ی گذشته موضوعاتی مانند تسلط و سرکوب در ادبیات مربوط به پژوهش‌های انسانی انجام شده است که تمرکز آن‌ها بر مؤلفه‌هایی مانند جنسیت، جنس و نژاد بوده است (صادقی فسایی، ۱۳۸۴: ۳۲). از جمله‌ی این نظریه‌ها می‌توان به نظریه‌های سنتی و نظریه‌های معاصر نسبت به مادرانگی و مادر شدن اشاره کرد. تئوری‌های سنتی مادری بر نقش‌های جنسیتی و تعینات بیولوژیکی تأکید می‌کنند و مادری را پیامد طبیعی تفاوت بیولوژیکی بین زن و مرد می‌داند (تبریزی، تبریزی کاهو و برومند محمودآبادی، ۱۴۰۳: ۵۰۲)؛ در این رویکرد مادری کردن کارکردی غریزی است که ریشه در بیولوژی انسانی دارد. اما در رویکردهای معاصر، مادری مقوله‌ای اجتماعی و متأثر از موقعیت تثبیت شده‌ی زنان در یک نظم فرهنگی است. بنابراین در تئوری‌های جدید مادری کردن متأثر از مقوله‌های فرهنگی است که گرداگرد زنان را احاطه کرده است و در این بین هنر جایگاه ویژه‌ای را به خود اختصاص می‌دهد. به بیانی، یک زن از هنر تأثیر می‌پذیرد و بر آن تأثیر نیز می‌گذارد (امیدی پور، رجبلو و باستانی، ۱۴۰۳: ۳۲۲). به طور مثال از یک سو هنر می‌تواند فردیت و استقلال رأی یک مادر را به تصویر بکشد و بر کیفیت زندگی او بیفزاید و از سوی دیگر هنرمند نیز می‌تواند مادری را به اثر خود تزریق کند. مصادیق این ادعا بسیارند. آثار هنرمندان زن که قبل و بعد از مادر شدن با هم متفاوت است (خالق پناه، میرزاوندیان و رحیمی، ۱۳۹۸: ۷۳). در پژوهش حاضر از میان انواع هنر موسیقی مورد بررسی قرار گرفته است؛ زیرا که موسیقی و اولین لالایی‌های مادرانه رابطه‌ای دیرینه با مادرانگی دارد. حتی آثار

موسیقایی متعددی در سطوح جهانی (مانند اثر موریتس فون شوینر، که الهام بخش سمفونی شماره ۱ مالر است) وجود دارد (محمدی و محمدی، ۱۴۰۰: ۲۴۱).

بر این مبنا هدف پژوهش حاضر نیز بازنمایی تجربه‌ی زیسته‌ی زنان موسیقی‌دان از مادرانگی‌شان با شنیدن موسیقی فولکلور شرق خراسان است. به بیانی، این پژوهش با اتخاذ رهیافتی پدیدارشناسی به دنبال شناسایی مضامین تجربه‌ی زیسته‌ی مادرانگی زنان از موسیقی فولکلور شرق خراسان است. در این روند، ما نیز به تأسی از هرسول، تجارب پیشین خود را تا جایی که ممکن است (اگرچه به صورت موقت) کنار می‌نهیم (زرگریان، صادق پور و خزائی، ۱۳۹۹: ۱۱) تا موانع پژوهش در فهم اپوخته هنرمند که به معنای تعلیق قضاوت یا اجتناب از پیش‌داوری است را به کمینه‌ترین حد ممکن برسانیم (امیریان و آزند، ۱۴۰۳: ۱۱۹). با این حال همسو با آنسلم اشتراوس و بارنی گلیزر معتقدیم که یک هنرمند موسیقی بر مبنای اینکه چگونه سمبل‌های خاصی مانند ریتم، آهنگ، عبارات کلامی و غیرکلامی موسیقی را معنی و تفسیر می‌نماید، مادرانگی خود را به نمایش می‌گذارد.

پیشینه‌ی تحقیق

دو موضوع عمده در مسیر مطالعات مادری وجود دارد: ابتدا اینکه، واژه‌ی «مادری» در جامعه‌شناسی چه تعریفی دارد و متضمن چه نظریه‌هایی است؟ دوم اینکه، رویکرد روان‌شناسی به «مادرانگی» چیست؟

اساساً مضامین مادرانگی را می‌بایست در درون جامعه‌شناسی زنان جستجو کرد. گروهی از جامعه‌شناسان معتقدند مادری، ابزاری برای یک نظام مردسالار برای دور کردن زنان از حوزه‌ی اجتماعی است (باریگروش، ۱۴۰۱: ۲۵۹). این در حالی‌ست که گروه دوم معتقدند مادری قدرت چانه‌زنی زنان در مناسبات اجتماعی را افزایش می‌دهد (میرحسینی و کوه‌پیما رونیزی، ۱۴۰۰: ۸۳)؛ و بالاخره گروه سوم مادری را پدیده‌ای ذاتی و اجتماعی می‌دانند (خادم صبا و دیگران، ۱۴۰۱: ۳۱۹).

به اعتقاد گروه اول که عمدتاً در طیف فمینیست‌ها جای می‌گیرند، امروزه مادران گرفتار مجموعه‌ای از مباحث ایدئولوژیکی، بیولوژیکی و ساخت اجتماعی شده‌اند. از یک سو فمینیست‌های کلاسیک مانند میشل^۲ (1980)، آستل^۳ (2000) و آدامز^۴ (2006) معتقدند که زنان در طول تاریخ مظلوم واقع شده‌اند و باید تلاش نمود تا ضمن اینکه دنیای بهتری را برایشان فراهم کرد، مادریشان را نیز به نحو مطلوبی ایفا نمایند (Ma, 2022: 346).

از سوی دیگر فمینیست‌های جدید و عمدتاً رادیکال، مانند رز الینداد دلمار^۵ (2021) و سارا لوسیا هوگلند^۶ (2019) اساساً با مادری کردن مخالفاند (Henriksson, Williams & Fahlgren, 2023: 412). این دسته معتقدند که نظم پدرسالار و وظایفی را بر زنان تحمیل کرده است و مادران را وادار می‌سازد که این وضعیت را در کودکان نیز بازتولید و ارزش‌های فرهنگ مسلط را به فرزندان خود منتقل سازند (صادقی فسایی، ۱۳۸۴: ۴۳). این گروه، مادری را به دلیل فشارهایی که بر بدن زنان وارد می‌کند و نیز به دلیل محرومیت‌هایی که برای زنان به دنبال آن ایجاد می‌شود، مورد انتقاد قرار می‌دهند؛ مثلاً اُکلی^۷ (1995) معتقد است که مادری فرآورده‌ای فرهنگی است و آن را اسطوره‌ای می‌داند که برای سرکوب زنان ساخته شده است. به عقیده‌ی وی مردان به زنان باورنده‌اند که زن تا وقتی مادر نباشد یک زن طبیعی نیست (خادم صبا و دیگران، ۱۴۰۱: ۳۱۱). عده‌ای دیگر از فمینیست‌های تندرو همچون فیرستون^۸ (1970) تا آنجا پیش می‌روند که بیولوژی تولیدمثل را موجب سرکوب زنان می‌دانند. وی همسو با مریلین فرای^۹ (1983) معتقد است که سیستم سیاسی-اجتماعی طوری طراحی شده است که یک طبقه، حامدانه بر طبقه‌ی دیگر تسلط داشته باشد (میرحسینی و کوه‌پیما رونیزی، ۱۴۰۰: ۷۹).

گروه دوم از جامعه‌شناسانی هستند که مادر شدن را در بستر تعاملات اجتماعی مورد نقد قرار می‌دهند. این گروه معتقدند امروزه با پیشرفت علم ژنتیک و قراردادن اسپرم (از هرکس که آن را

1. Feminism
2. Michel, A
3. Austell, M
4. Adams, A
5. Delmar, R, E
6. Hoagland, S, L
7. Oakley, A, R
8. Firestone, S
9. Frye, M

اهدا کند) در رحم زنان و حتی در رحم‌های مصنوعی، تولید نسل بدون مردان نیز کم و بیش میسرگشته و به نظر می‌رسد که در واقع آرزوی دبووار^۱ تحقق یافته است (شیرالی نیا، ایزدی و اصلانی، ۱۳۹۸: ۱۳۸). چنانکه وی در کتاب جنس دوم خود می‌گوید: «شاید زمانی همکاری مردان در تولیدنسل غیرضروری گردد» (دبووار، ۱۴۰۲: ۱۲۱). در واقع، این گروه از جامعه‌شناسان یکی از ابعاد مهم تجارب زیسته‌ی مادری در مناسبات اجتماعی و قدرت را مورد نقد قرار می‌دهند. به طور مثال فوکو^۲ بر این باور است که مادران می‌بایست از قیود غریزی خود فرا روند و بدن خود را به عرصه‌ای برای روابط قدرت تبدیل کنند (محمودیانی، احمدی و عباسی، ۱۳۹۸: ۷۸). وی این سازکارها را «تکنولوژی خود»^۳ می‌نامد که دارای دو وجه سرکوب‌کننده و ارتقا دهنده‌اند؛ بدین معنا که صرفاً ذهن و بدن سوژه را محدود نمی‌کنند، بلکه آن‌ها را پرورش می‌دهند. بنابراین زنانی که مادر می‌شوند باید بدانند که بدن آن‌ها یک سوژه‌ی هستموند و قصدار است که می‌توانند در مناسبات قدرت و چانه‌زنی از آن بهره ببرند.

همچنین دیدار^۴ از منظر پسامدرن^۵ به مسئله‌ی سوژکتیویته مادری می‌نگرد. براساس این نظریه، عقل محوری حاکم در تمدن غرب دلیل اصلی غیاب زنان در مناسبات قدرت است (تبریزی کاهو و دیگران، ۱۴۰۲: ۱۱۹). از این رو، راه حل، تقابلی دوگانه است تا بدین وسیله فرادستی پدران و فرودستی مادران متزلزل شود. اسپواک^۶ (2017) نیز به عنوان یک اندیشمند پسااستعمار، به تبعیت از دیدرا معتقد است که زنان بعد از اینکه مادر شدند می‌بایست ابتدا در جایگاه مستحکمی موضع بگیرند و آنگاه وضعیت استعمارگرایانه‌ی مردانه را شالوده شکنی کنند (میرحسینی و کوه‌پیما رونیزی، ۱۴۰۰: ۷۹).

از سویی در حالی که جامعه‌شناسان به تأثیر و تأثر مادرانگی و لایه‌های اجتماعی بر آن می‌پردازند، روان‌شناسی به این موضوع از درون می‌نگرد و تغییرات روان‌شناختی مادری را دنبال می‌کند (حشمتی، امیری و قنبری، ۱۳۹۸: ۷۳). چودروف^۷ در کتاب *بازتولید مادرانگی* (1987)

-
1. De Beauvoir, S
 2. Foucault, M
 3. Technologies of self
 4. Derrida, J
 5. Postmodernism
 6. Spivak, G, C
 7. Chodorow, N

یکی از مهم‌ترین عوامل سلطه‌ی مردانه را این می‌داند که پرورش کودکان برعهده‌ی مادر است. چرا که زنانی که مادر می‌شوند، دخترانی که میل به مادر بودن و پرورش‌دهندگی دارند و پسرهایی که مردانگی برایشان به معنای برتری مردانه است و ظرفیت‌ها و نیازهای پرورش‌دهندگی در آنها سرکوب و محدود می‌شود تربیت می‌کنند (هام^۱، ۱۴۰۱: ۲۱۹). بنابراین وی معتقد است. در نظریه‌ی چودروف، کودکان ابتدا میل عاطفی به مادر دارند، اما این دلبستگی، برای به دست آوردن یک حس جداگانه از خود باید در مرحله‌ی گسسته شود. فرآیندی که فروید^۲ آن را تحت عنوان مرحله‌ی انتقالی اودیپ توصیف می‌کند که برای پسران و دختران به شیوه‌ای متفاوت رخ می‌دهد. بنابراین برای مدتی طولانی‌تر نسبت به پسران به مادر وابسته می‌مانند. وضعیتی که چودروف آن را «همزیستی بادوام»^۳ و «زیاده‌روی در همانندسازی خودشیفته»^۴ نامید (موسویان، ۱۳۹۹: ۱۲۹). چودروف معتقد بود که اشتراک در پدر و مادری کردن نوعی تعدیل ساختاری است که به زنان و مردان امکان می‌دهد بخش‌هایی از روان رشد نیافته خود را ترمیم و دختران و پسرانی رشد دهند که از قابلیت یکسانی برای پروراندن صحیح کودکان نسل آینده برخوردار باشند (تبریزی، تبریزی کاهو و برومند محمودآبادی، ۱۴۰۳: ۴۹۴).

در نظریه‌ی وینیکات^۵ نیز مادری کردن اهمیت ویژه‌ای دارد. وی معتقد است که عملکرد مادر در مراحل اولیه زندگی نوزاد می‌بایست دارای حداکثر حساسیت باشد تا بتواند به کودک توجه کند. تنها در این سطح از حساسیت است که می‌تواند خود را به جای نوزاد بگذارد و نیازهای او را درک و برآورده کند. وی چنین مادری را با اصطلاح «مادر به قدر کافی خوب»^۶ می‌شناساند (محمدی و محمدی، ۱۴۰۰: ۲۳۸). به نظر وینیکات این محیط نگهدارنده که مادر فراهم می‌کند، به نوزاد این امکان را می‌دهد، که با سرعتی که برای او مناسب است، به مرحله‌ی بعدی رشد که در آن خودمختاری بیشتری دارد منتقل شود (موسویان، ۱۳۹۹: ۱۲۹). در این موقعیت یک «مادر به قدر کافی خوب» با فاصله گرفتن از نوزاد در مقادیر کوچک و کوتاه به شکل‌گیری حسی

-
1. Ham
 2. Freud, S
 3. Sustainable coexistence
 4. Excessive narcissistic identefecation
 5. Winnicott, D
 7. Good enough mothering

سالم از استقلال در کودک کمک می‌کند. وینیکات برای توصیف این وضعیت از کلمه «شل شدن» استفاده می‌کند. در چنین حالتی مادر به جای اینکه به یکباره کودک را رها کند، بند اتصال خود و نوزاد را کمی شل می‌کند (زمانپور و دیگران، ۱۴۰۲: ۵۲۷). در این وضعیت مادر می‌تواند تحریکات حسی کودک را کنترل و دنیا را در دوزهای کوچک به بچه بدهد. وی معتقد است که در این روند ابژه یا شی انتقالی^۱ نیز نقش مهمی ایفا می‌کند. وقتی مادر از کودک دور می‌شود، کودک برای مقابله با اضطراب جدایی از مادر، شیئی مانند یک اسباب‌بازی، پتو یا یک تکه ملافه را جایگزین او می‌کند. شیئی که به نوعی نماینده‌ی مادر است و، در غیاب حضور واقعی او، ارتباط کودک و مادر را حفظ می‌کند (محمدی و محمدی، ۱۴۰۰: ۲۳۸). شاید بتوان اهمیت اصطلاح «مادر قدر کافی خوب» را در تقابل با «مادر مرده»^۲ در نظریه‌ی گرین^۳ دانست.

بنا به تعریف گرین (1980) عقده‌ی مادر مرده پیکربندی روانی خاصی است که حول تصویر مادری شکل می‌گیرد. همچنین بنا به تعریف الپالنس و پونتالیس^۴ «عقده‌ی مادر مرده» به مجموعه‌ای از بازنمایی‌هایی مربوط می‌شود که نوزاد به شدت در آن‌ها سرمایه‌گذاری کرده است. این بازنمایی‌ها عمدتاً ناهشیار هستند و در ابتدای دوران نوزادی تشکیل می‌شوند. جوهره‌ی این حالت، دل‌کندن شدید مادر افسرده از کودک است. از منظر کودک، این دل‌کندن نوعی ترومای دوگانه است. در این وضعیت نوزاد نمی‌تواند به خاطر ناگهانی بودن این موقعیت، به آن معنا بدهد (موسویان، ۱۳۹۹: ۱۳۰). در چنین حالتی کودک برای دفاع در برابر خلاء ناشی از دل‌کندن مادر از خودش، مکانیسم‌های مختلفی را به کار می‌بندد و به صورت ناهشیار، با تصویر مادر مرده، همانندسازی^۵ می‌کند. به بیانی در سندرم مادر مرده، به علت افسردگی مادر امکان ترمیم واقعی وجود ندارد و در عوض، کودک دست به نوعی تقلید می‌زند و به صورت ناهشیار برخی از صفات مادر، خصوصاً ناتوانی وی در سرمایه‌گذاری روانی بر روی ابژه‌ها، را جذب روان خود می‌کند (محمدی و محمدی، ۱۴۰۰: ۲۵۲).

-
1. Transitional object
 2. The dead mother
 3. Green, A
 4. Laplanche and Pontalis
 5. Identification

کلاین^۱ نیز گستره‌ی وسیعی از نظریه‌ی خود را به درک چگونگی سازمان یافتن واقعیت روانی کودک از نخستین ماه‌های زندگی اختصاص داد. کلاین وجود دو حالت پایه تعامل، یا همان «موضع‌های»^۲، روان‌گسیخته-پارانویاگونه^۳ و افسرده‌وار^۴ را در دوران نوزادی مطرح می‌کند (Segal, 2004:192). از نظر وی، ایگوی کودک هنوز آنقدر بالغ نیست که بتواند تنش ناشی از تعارض بین سایق‌های زندگی و مرگ را تحمل کند و به همین دلیل، مجبور می‌شود بخشی از این سائق‌ها را به یک ابژه (پستان مادر) فرافکنی^۵ کرده و ایگو را وادار به دوپاره‌سازی^۶ کند. بدین ترتیب و در نتیجه این دوپاره‌سازی، دو ابژه ایجاد می‌شود: ابژه‌ی (مادر) دوست داشتنی که اضطراب‌ها و ترس‌های نوزاد را آرام و برطرف می‌کند و ابژه‌ی (مادر) منفور که نوزاد را آزار می‌دهد و او را تهدید به نابودی می‌کند (آبرام و هینشل وود^۷، ۱۴۰۰: ۳۱۱).

هم اینک آنچه در حال رخ دادن است و ما نیز در ایران می‌توانیم مشاهده کنیم، این است که نوعی تصویر ذهنی از یک سوپر مام^۸ در نزد مادران در حال شکل‌گیری است. پر واضح است که تعادل بین خواسته‌های فردی اینگونه زنان با مادرانگی‌شان، فشار مضاعفی را به آنان تحمیل می‌کند (خادم صبا و دیگران، ۱۴۰۱: ۳۱۹). زیرا که بچه‌دار شدن صحنه‌ی «نازنین ماندن» هر مادری را تغییر می‌دهد. اینجاست که مادران با بسیاری از احساسات متعارض روبرو می‌شوند. بی‌شک در شرایطی که این دو به شدت به هم نزدیک هستند، بروز احساس خشم نیز اجتناب‌ناپذیر است، اما به این دلیل که بینش نسبت به خشم می‌تواند موجب اضطراب گردد، از مکانیسم دفاعی انکار استفاده می‌کنند و وانمود می‌کنند که اساساً چنین خشمی وجود ندارد و وجود مادر سراسر عشق به فرزندش است (امیریان و آژند، ۱۴۰۳: ۱۲۶). به اعتقاد بوش^۹ چنین وضعیتی مادر را دچار دوسوگرایی^{۱۰} می‌کند (گلابی، علیزاده اقدم و حسین‌زاده، ۱۴۰۲: ۳۷).

-
1. Klein, M
 2. Positions
 3. Schizo-paranoid
 4. Depressive
 5. Projection
 6. Splitting
 7. John Abram, Wood
 8. Super Mom
 9. Busch, F
 10. Ambivalence

وولف^۱ (1998) نیز با طرح نظریه‌ی «مادری اولیه»^۲ معتقد است هر مادر تصویری ذهنی از فرزندش می‌سازد؛ و نتیجه، این تصویرسازی است که احساسات و رفتار مادر و مدل فرزندپروری او را شکل می‌دهد. از سوی مسعود خان^۳ معتقد است اساسا «مادر بودن» یک الگوی «فرا نسلی»^۴ است (محمودیانی، احمدی و عباسی، ۱۳۹۸: ۷۹). بنابراین روش‌های فرزندپروری هیچ مادری را نمی‌توانیم بشناسیم، مگر اینکه رابطه مادر با مادر خودش را نیز در نظر بگیریم. وقتی مادر در حال بزرگ کردن فرزندش است، مانند این است که خودش در حال طی کردن دوباره آن مراحل است. مادران در چنین وضعیتی تمام نیازهای برآورده نشده، ناکامی‌ها^۵ و همه‌ی آن مواردی که خودشان در آن سن با آن‌ها مسئله داشته‌اند، از سطح ناهوشیار به سمت خودآگاهی می‌آیند. وی تأکید می‌کند که اگر در فرزندپروری نیازهای برآورده نشده‌ی دوران کودکی مادر بر وضعیت غلبه کند، ارتباط سالمی بین مادر و کودک شکل نمی‌گیرد و مادر به شکلی ناهوشیار جهت فرزندپروری را به سمتی می‌برد که نیازهای کودکی خویش را برآورده سازد (محمودی، محمدی، ۱۴۰۰: ۲۵۱). با این اوصاف آنچه در این پژوهش مد نظر است، پاسخ به این سوال است که اساسا از آنجا که موسیقی فولکلور پیوندی عمیقی با احساسات درونی مخاطبین مرتبط دارد، چگونه می‌تواند تجارب درونی مادران را بازنمایی کند؟ به بیانی دیگر سوال اصلی پژوهش آن است که شنیدن موسیقی فولکلور شرق خراسان، که ارتباط عمیقی با جهان درونی دارد، تجارب مادرانگی را در چه سطوحی بازنمایی می‌کند؟

روش‌شناسی پژوهش

به عقیده‌ی فانک،^۶ در پژوهش‌های کیفی، پژوهشگر نقش یک مشاهده‌گر بی‌طرف را ایفا نمی‌کند و دیدگاهی که وی با خود به میدان پژوهش می‌آورد، نقش اساسی در یافته‌ها و نتایج حاصل دارد. براین اساس، ما نیز در این پژوهش همسو با هایدگر^۷ معتقدیم که فهم^۸ فعالیت‌های دو

-
1. Wolf, J, R
 2. Primary maternal
 3. Khan, M, M, R
 4. Trans generational
 5. Frustrated
 6. Phuong H. T. A
 7. Heidegger, M
 8. Undrstanding

سویه میان پژوهشگر و مشارکت کننده است که از چرخه‌ی هرمنوتیک میان این دو حاصل می‌شود؛ لذا بنابر مفروضات معرفت‌شناسی فوق، ملاحظات روش‌شناختی این پژوهش دربرگیرنده‌ی استراتژی پدیدارشناسی^۲ است (Phuong, 2017: 319).

همچنین از آن‌جا که تجربه‌ی زیسته^۳، منظومه‌ی نهانی^۴ است که «پیشینه» یا «افق» تمام تجارب یک فرد را شکل می‌دهد، غور و فهم درباره آن نیز استلزاماتی را ایجاد می‌کند که مشخصه‌ی اصلی آن استنکاف از طرح فرضیه، مقدم بر مشاهده است (شعبانی‌ورکی و کاظمی، ۱۳۸۹: ۳۸). در نتیجه، این پژوهش از این جهت که به دنبال شناسایی مضامین و زیر مضامین مشترک در زیست جهان بین‌الذهانی افرادی است که اولاً تجربه‌ی موسیقایی دارند و دوم، این که خود نیز مادر می‌باشند، یک مطالعه‌ی پدیدارشناسانه است؛ زیرا که هدف اصلی آن احصا و توصیف اشتراک تجارب زیسته‌ی مشارکت‌کنندگان است. پر واضح است که در این مسیر، پدیدارشناسی مناسب‌ترین طریق برای فهم عمیق‌تر مفهوم تجارب زیسته‌ی افراد است؛ زیرا که در این روش، پژوهشگر علاوه بر اینکه به افکار، احساسات و منظومه‌های پنهان آنان می‌پردازد، هم‌زمان به وجه حاضر و غایب پدیده (موسیقی فولکلور) نیز التفات دارد. از سوی دیگر هدف این تحقیق دستیابی به معنای مشترکی است که این افراد از «مواجهه مفهومی» با مادری‌شان دارند. بنابراین بازنمایی و تحلیل روایت‌ها و برداشت‌های آنان از مادر بودگی‌شان نیز یکی از اهداف این پژوهش را شکل می‌دهد، که این مهم نیز با روش هفت مرحله‌ای کلایزی^۵ انجام شد. در این روش، بعد از انجام مصاحبه‌ها و پیاده‌سازی آن‌ها این مراحل صورت می‌گیرد: خواندن مجدد مصاحبه‌ها، استخراج جملات و عبارات مهم از متن مصاحبه‌ها، فرموله کردن جملات مهم، تدوین مضامین و سازماندهی آنان، ارائه‌ی توصیفی از هر یک از مضامین، فرموله‌بندی مفهوم تجربه‌ی زیسته آن‌ها در فضای نتیجه و تحلیل و بازبینی نتایج توسط شرکت‌کنندگان به منظور اعتباربخشی.

-
1. Hermeneutic circle
 2. Phenomenology
 3. Lived experience
 4. Latent constellation
 5. Colaizzi method

میدان این مطالعه حوزه‌ی جغرافیایی شهر مشهد و شرکت‌کنندگان زنانی بودند که ملاک‌های ورود به پژوهش را داشتند: رضایت آگاهانه، دارا بودن حداقل یک فرزند، سابقه‌ی ۵ سال تدریس و مربی‌گری موسیقی ایرانی و حداقل ۱۰ سال سکونت در استان خراسان رضوی. مشارکت‌کنندگان همگی در زمستان ۱۴۰۲ در آموزشگاه‌های موسیقی دارای مجوز از اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی خراسان رضوی مشغول به تدریس بودند. انتخاب مشارکت‌کنندگان به صورت هدفمند و با پیشینه‌ی پراکنش انجام گردید. بنابراین مشارکت‌کنندگان از سطوح گوناگون دموگرافی^۲ انتخاب شدند. همچنین در انتخاب مشارکت‌کنندگان ملاحظات اخلاقی پژوهش براساس بیانیه‌ی هلسینکی^۳ (2019) مانند رضایت آگاهانه و آزاد، رعایت حریم خصوصی، رازداری اطلاعات شرکت‌کنندگان، آزادی در ترک تحقیق نیز رعایت گردید. پس از انتخاب اولین مشارکت‌کننده مصاحبه‌ای نیمه ساختارمند با وی انجام گردید و با اتمام یازدهمین مصاحبه محرز شد که عمق و گستردگی داده‌های حاصل به منظور مفهوم پردازی به اشباع نظری^۴ رسیده است.

-
1. Maximum variation
 2. Demography
 3. Declaration of Helsinki
 4. Theoretical saturation

جدول ۱. ویژگی‌های فردی مشارکت‌کنندگان

شماره	کد	تحصیلات	سن	تاهل	رشته تحصیلی	تعداد فرزند	سنوات تدریس
۱	I-۰۱	لیسانس	۲۷	متاهل	مهندسی	۱	۸ سال
۲	I-۰۲	فوق لیسانس	۲۶	متاهل	هنر	۱	۶ سال
۳	I-۰۳	دیپلم	۳۴	متاهل	ریاضی	۲	۱۰ سال
۴	I-۰۴	فوق لیسانس	۲۹	متاهل	هنر	۱	۷ سال
۵	I-۰۵	لیسانس	۳۲	متاهل	هنر	۲	۹ سال
۶	II-01	دیپلم	۳۱	متاهل	ریاضی	۲	۱۲ سال
۷	II-02	لیسانس	۲۸	متارکه	مهندسی	۱	۷ سال
۸	II-03	لیسانس	۳۳	متاهل	فیزیوتراپی	۲	۱۱ سال
۹	II-04	فوق لیسانس	۲۶	متاهل	هنر	۱	۸ سال
۱۰	II-05	دیپلم	۳۲	متاهل	تجربی	۲	۹ سال
۱۱	III-01	لیسانس	۳۱	متارکه	روان‌شناسی	۱	۵ سال

سؤالات اصلی مصاحبه نیز به گونه‌ای طراحی شده بود که بتواند هدف اصلی پژوهش که احصای دیدگاه‌های متنوع مشارکت‌کنندگان درباره مادرانگی‌شان بود را استخراج کند. بنابراین مهم‌ترین سؤالات عبارت بودند از: لطفاً توضیح دهید که بعد از شنیدن موسیقی چه احساسی نسبت به مادر بودنتان داری؟ چه موضوعاتی درباره فرزندتان را به یاد می‌آورید؟ موسیقی یادآور چه تجاری خوشایند و ناخوشایند مادری برایتان بود؟ مدت انجام هر مصاحبه، به طور میانگین، ۱۰۰ دقیقه بود.

جدول ۲. ملاک‌های مرتبط با ارزیابی پژوهش کیفی و اقدامات انجام شده برای تأمین آن‌ها در پژوهش حاضر

عنوان ملاک	اقدام در مطالعه‌ی حاضر برای تأمین آن‌ها
صحت یا روایی درونی	به منظور افزایش صحت داده‌ها، از سه نفر از کارشناسان روان‌شناسی کمک گرفته شد تا به بررسی و میزان باورپذیری تفسیرهای به عمل آمده از سوی پژوهشگر بپردازند.
انتقال‌پذیری در مقابل روایی بیرونی	به منظور افزایش انتقال‌پذیری یافته‌ها، از راهبرد (چند سویه‌سازی داده‌ها) با استفاده هم‌زمان از اسناد و داده‌های روایتی حاصل از مصاحبه و استفاده از دستیار پژوهشی در فرآیند گردآوری، تحلیل و تفسیر داده‌ها (چند سویه‌سازی محیطی)، با انجام مصاحبه‌ها در مکان و زمان‌های متفاوت استفاده شد تا بر میزان تفسیرهای به عمل آمده افزوده شود.
وابستگی و اتکاپذیری	سعی شد تا با تهیه شواهد همسان مورد قبل، درباره موسیقی فولکلور شرق خراسان، به گونه‌ای مشروح و دقیق، رویه‌های مورد مطالعه زمینه و شرایط پژوهش توصیف شود.
تأییدپذیری	سعی شد تا با توضیح جزئیات کافی از فرآیند جمع‌آوری و تحلیل داده‌ها، تأییدپذیری یافته‌ها تأمین شود.
قانع‌سازی خواننده	به منظور قانع‌سازی خوانندگان، از رویه‌هایی مانند به کارگیری اصطلاحات شرکت‌کنندگان در گزارش پژوهش و توضیحات دقیق استفاده شد.

پایایی داده‌ها نیز به شیوه‌ی بازبینی و استفاده از نظرات کارشناسان بهداشت اجتماعی - روانی و تأیید آن‌ها (ممیزی بیرونی)^۱ انجام گردید. همچنین تحلیل داده‌ها، در هر مرحله از فرآیند پژوهش با استفاده از نرم‌افزار تحلیل محتوای کیفی MAXQDA نسخه‌ی ۲۰ صورت گرفت. این در حالی بود که، به منظور به دست آوردن افزایش قدرت انتقال‌پذیری، کدهایی که به هر مقوله اختصاص داده شده بود با کمک محققان دیگر ارزیابی شد.

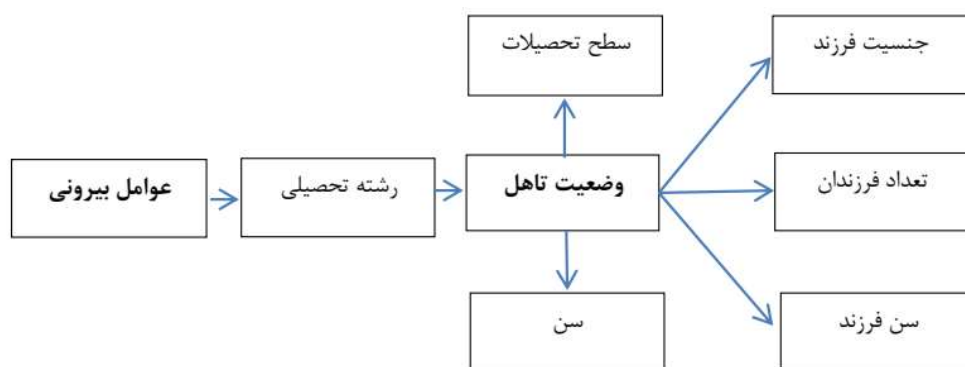
به منظور نیل به اشباع نظری^۲، نیز پس از پایان هر مصاحبه کدگذاری‌های لازم انجام می‌شد تا در صورتی که داده‌های تکراری باشد، نمونه‌گیری را متوقف و به مراحل بعدی بپردازیم. سؤالات مصاحبه با انتهای باز، مشارکت‌کننده را به سمت «بیان خود» که مورد نظر پژوهش بود هدایت می‌کرد. همچنین پاسخ‌دهندگان اجازه داشتند تا به ابعادی از سؤالات پاسخ دهند که بیشتر مایل بودند. این روایت آزاد^۳ نه تنها به برقراری رابطه پژوهشگر - مشارکت‌کننده کمک می‌کرد، بلکه

1. External audit
2. Theoretical saturation
3. Free narration

قادر بود تا در ایجاد احساس اعتماد در شروع مصاحبه بسیار ارزشمند باشد. این در حالی بود که اتخاذ موضعی برابر، استفاده از واژگان آشنا برای مصاحبه شونده، رعایت فاصله فیزیکی، عدم کنجکاوی بیش از حد، بازجویی نکردن و برچسب تشخیصی نزدن از ابتدا در دستور کار قرار گرفت. پس از اتمام مصاحبه، داده‌ها با روش هفت مرحله‌ای کلایزی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. در این مطالعه نتایج به دو شیوه ارائه شد: الف - توصیف کیفی شیوه‌های متفاوت تجربیهی مادربودگی مشارکت‌کنندگان که دامنه‌ی طبقات مشترک آن‌ها زمینه‌ی فضای نتیجه را فراهم کرد. ب - توصیف حیطه‌های اصلی و مؤلفه‌های مشترک آن‌ها که جنبه‌های مشابه و متفاوت بین طبقات و در نهایت ساختار فضای نتیجه را مشخص ساخت.

یافته‌های پژوهش

یافته‌های حاصل نشان می‌دهد تجارب مادرانگی زنان موسیقیدان از موسیقی فولکلور شرق خراسان تحت تأثیر عوامل گوناگونی، مانند سن، سطح تحصیلات، رشته‌ی تحصیلات دانشگاهی، جنسیت فرزند، وضعیت تأهل و سن فرزند قرار دارد. به بیانی روایت مشارکت‌کنندگان موید این است که متغیرهای عینی (بیرونی) فوق قادرند پدیدارهای مادرانگی را در مشارکت‌کنندگان تحت تأثیر قرار دهند.

شکل ۱. شبکه‌ی عوامل بیرونی موجد مادربودگی

شرکت‌کنندگانی که فرزندشان در سنین بالاتری بودند، روایت کردند که با گوش دادن به قطعات موسیقی فولکلور نگرانی‌شان نسبت به سلامت فرزندشان را تجربه می‌کنند. همچنین

مشارکت‌کنندگانی که در سطوح تحصیلی بالاتری بودند با شنیدن موسیقی‌های فولکلور خراسان بیش از آنکه به ساحت فانتزی‌های مادرانگی خود وارد شوند، مجذوب بنیادهای قومی قطعات فوق می‌شدند. به همین سیاق مادرانی که رشته تحصیلی‌شان مرتبط با هنر بود، با گوش فرادادن به موسیقی‌های فولکلور خراسان، تداعی‌هایی مرتبط با میل به مراقبت از فرزند خردسال را روایت نمودند. همچنین مادرانی که بیش از یک فرزند داشتند، نگرانی نسبت به کاهش مراقبت از فرزند قبلی با آمدن فرزند جدید را تجربه نمودند. مادرانی هم که واجد فرزند دختر بودند، با شنیدن موسیقی‌های فولکلور احساس تألم را تجربه نمودند.

جدول ۳. روایت‌های مشارکت‌کنندگان از تأثیر عوامل بیرونی

عبارات مهم	کد مشارکت‌کننده	مصادق	محور-انتخابی
اصلاً هنر آدم رو با احساس بار میاره. اینکه الان می‌تونم احساسات مادرانه رو در موسیقی و بعضی اوقات در خودم بفهمم علتش اینکه که رشته‌ام هنر بوده.	II-04	مرتبط با هنر	رشته تحصیلی
تا قبل از اینکه رشته موسیقی رو بخونم موسیقی رو فقط گوش می‌کردم؛ ولی الان موسیقی رو می‌تونم درک کنم. الان می‌فهمم که «مادر» کجای موسیقی جای داره.	I-۰۳	بالاتر از دیپلم	سطح تحصیلات
یادم آمد از روزی که بعد از چند سال زندگی مشترک از همسرم جدا شدم. اون موقع اضطراب این رو داشتم که چطوری می‌تونم از پس مخارج و تربیت فرزندم برآیم.	II-02	متارکه	وضعیت تاهل
الان احساس می‌کنم که می‌تونم معنای سوز و ناله مادرانه رو در موسیقی درک کنم. قطعاً چند سال قبل که کم سن و سالتر بودم این توانایی رو نداشتم.	II-03	بالاتر از ۳۰	سن
وقتی داشتم موسیقی رو گوش می‌دادم، دخترم رو به خاطر آوردم. دختری که آرام می‌نشینه و به سازی که برایش می‌زنم گوش می‌کنه. ولی فکر می‌کنم اگر پسر داشتم به راحتی نمی‌نشست تا برایش ساز بزنم.	III-01	فرزند دختر	جنسیت فرزند
بعضی از موسیقی‌های فولکلور خراسان درباره خواهر و برادی است. از اینکه دو تا فرزند دارم که هم پسر و هم دخترند احساس خوشحالی می‌کنم.	I-۰۵	۲ و بالاتر	تعداد فرزندان
بچه در هر سنی دغدغه‌ها و نگرانی‌های خودشون رو دارن. تا کوچکنند باید فکر سلامتی‌شان باشی. بزرگتر که شدند فکر درس و احتمالاً کمی بعد باید دغدغه ازدواجشان را داشته باشم.	I-۰۴	بیشتر از ۱۰	سن فرزند

بازنمایی ادراک مادرانگی مشارکت‌کنندگان

یکی از محورهای اصلی این پژوهش واکاوی و بازنمایی تجربه‌ی مادرانگی در نزد مشارکت‌کنندگان بود. ادراکی که این زنان از مادربودگی‌شان داشتند، ارتباط مستقیم و بی‌واسطه‌ای با تجارب موسیقایی آنان داشت. مصاحبه‌شنونندگان قبل از هر چیز باور داشتند که موسیقی فولکلور در خود مضامین مادرانگی را دارد و این مضامین نیز به نوبه‌ی خود مؤثر در تجربه‌ی آنان در مادرانگی خودشان در حین گوش دادن به آن‌ها دارد. تحلیل روایت‌ها و گفته‌های مشارکت‌کنندگان به شناسایی سه مضمون اصلی و هشت مضمون فرعی درباره‌ی تجربه‌ی مادرانگی بعد از شنیدن موسیقی فولکلور انجامید.

شکل ۲. مضامین و زیر مضامین تجربه‌ی مادرانگی در زنان مشارکت‌کننده

شکل ۲ نشان می‌دهد که مادران بعد از شنیدن موسیقی خراسان مشخصاً سه مضمون اصلی را تجربه می‌کنند که عبارت‌اند از: امیدواری، اضطراب و شادمانی.

مضمون امیدواری مادرانه و مضامین فرعی آن

براساس روایت، مشارکت‌کنندگان با شنیدن موسیقی فولکلور خراسان نوعی از امیدواری مادرانه‌ای را تجربه می‌کنند که در آن سه مضمون آرزوی سلامتی برای فرزندان، امید به کسب استقلال و آرزوی یک ازدواج موفق برای فرزند حضور دارد. در این قسمت به توضیح هر یک از مضامین و روایت‌هایی که منعکس‌کننده‌ی آن‌ها بوده است پرداخته می‌شود.

مضمون آرزوی سلامتی برای آینده‌ی فرزندان: مریام^۱ معتقد است که درون مایه هر نوع موسیقی تمنا و آرزوست (مریام، ۱۴۰۱: ۱۱۱). مشارکت‌کنندگان این پژوهش نیز از این قاعده مستثنی نبودند. به طوری که بسیاری از آنان هنگامی که به قطعات موسیقی فولکلور شرق خراسان گوش فرا می‌دادند، آرزو می‌کردند که فرزندانشان سلامت بمانند. مشارکت‌کننده‌ی II-02 گفت: «هر وقت که قطعه "الله مزار" را گوش می‌کنم، به شدت حسی را که دارم اینه که آرزو می‌کنم دخترم همینطور که سالمه، همینطور بمونه». و یا مشارکت‌کننده‌ی I-03 بیان کرد: «اصلاً موسیقی شرق خراسان، دلگیر است. وقتی که گوش می‌کنم به یاد بیماری پسر می‌افتم، ولی باز هم عمق موسیقی به من امید می‌ده. امید به آینده. امید به اینکه بیماری پسرم درمان بشه». این در حالی‌ست که برخی از زنان هنرمندی که در این پژوهش شرکت داشتند، بیان نمودند که نه براساس اتفاق، بلکه عامدانه و ارادی به سمت موسیقی می‌روم تا آرزوهایم غرق شوم. مشارکت‌کننده‌ی III-01 بیان نمود: «من با موسیقی ارتباط برقرار می‌کنم. هم گوش می‌دم و هم با موسیقی حرف می‌زنم. خیلی اوقات میرم سمت موسیقی شرق خراسان که حرف دلمو باهش بزنم. چند وقت پیش پسر رو دیدم و احساس کردم که خیلی خوشگل شده. نگران شدم و بی‌اختیار رفتم سمت موسیقی. یکی از قطعات شرق خراسان رو گوش کردم. آروم شدم. بهم امید داد».

مضمون امید به کسب استقلال فرزندان: اساساً هر والدی که در خانواده‌ی مبدأ مسیر بهنجاری را طی نموده باشد و هم از ازدواج سالمی برخوردار باشد، مایل است تا فرزندان به استقلال نایل شوند. در مقابل خانواده‌هایی وجود دارند که در واکنش‌پذیری هیجانی اعضا نسبت به یکدیگر زیاده‌روی می‌کنند. بوئن^۲ برای توصیف اینگونه خانواده‌ها از اصطلاح «توده‌ی خانوادگی نامتمایز»^۳ یاد می‌کند. زنان مشارکت‌کننده با گوش دادن به قطعات موسیقی فولکلور شرق خراسان آرزو می‌کردند که فرزندشان هم‌زمان که به «با هم بودن»^۴ می‌رسند، «فردیت»^۵ و

-
1. Merriam, A, P
 2. Bowen, L, M
 3. Undifferentiated family mass
 4. Togetherness
 5. Individuality

استقلال را نیز به دست آورند. مشارکت‌کننده‌ی II-03 گفت: «آرزو می‌کنم که فرزندانم بتوانند افرادی مستقل بشوند، به شکل بیمارگونه به دیگران وابسته نشوند. خودشان مسیر زندگی شان را تعیین کنند و نه دیگران». در همین زمینه مشارکت‌کننده‌ی I-02 بیان کرد: «می‌دونم چرا هر وقت به موسیقی شرق خراسان گوش می‌کنم، آرزو می‌کنم که فرزندم از نظر عاطفی هیجان‌زده و وابسته نشود. من فکر می‌کنم اگر فرزندم از نظر عاطفی مستقل شود به راحتی بتواند واقع‌بین باشد و منطقی عمل کند».

مضمون آرزوی ازدواج موفق برای فرزندان: یکی از وظایف والدینی بدرقه‌ی فرزند جوان به سمت ازدواج است. والدینی می‌توانند به طرز مطلوبی این وظیفه را انجام دهد که از یک سو به فرزند خویش اجازه‌ی کسب استقلال و تشکیل خانواده را بدهند و از سوی دیگر پذیرای عضو جدیدی باشند که به خانواده‌ی آن‌ها ملحق می‌شود (تبریزی کاهو و دیگران، ۱۴۰۲: ۱۲۶). یکی از آرزوهایایی که زنان هنرمند شرکت‌کننده با شنیدن موسیقی شرق خراسان برای فرزندشان بیان می‌کردند، ازدواج موفق آن‌ها بود. مشارکت‌کننده‌ی II-05 گفت: «حالا که یواش یواش سنم داره بالا می‌ره و بچه‌ها دارند بزرگ میشن، خیلی از اوقات با گوش دادن به موسیقی شرق خراسان، آرزو می‌کنم که بچه هام یک ازدواج خوبی داشته باشند». مشارکت‌کننده‌ی II-01 نیز بیان کرد: «وقتی تنها هستم و به موسیقی خراسان شرقی گوش می‌دم، آرزو می‌کنم که بچه‌هام ازدواجی داشته باشند که بتونند رشد کنند، درس بخوندند و بتونند به هر چیزی که علاقه دارند برسند».

مضمون اضطراب مادرانه و مضامین فرعی آن

تحقیقات نشان می‌دهند که رابطه‌ی مادر - فرزند یک رابطه‌ی مهم و حیاتی برای ایجاد رشد است و با اینکه در فرآیند رشد فرزند، هر دو والد نقش دارند، اما در بسیاری از جوامع، از جمله ایران، مادر نقش بیشتری نسبت به پدر در امر تربیت و مراقبت از کودک دارد (شیرالی نیا، ایزدی و اصلانی، ۱۳۹۸: ۱۴۱). این در حالی‌ست که به اعتقاد بوئن مؤثرترین عوامل اضطراب در مادران تأمین امنیت، مراقبت و تربیت، کنترل و تحریک ذهنی فرزندان است، که وی همه‌ی آن‌ها را در قالب اضطراب تربیت فرزند مقوله‌بندی می‌کند (Phuong, 2017: 152). مادران هنرمند

مشارکت‌کننده در این تحقیق نیز با گوش دادن به موسیقی شرق خراسان اضطراب‌هایی را درباره‌ی ایفای نقش‌های مادرانگی خود تجربه می‌نمودند.

مضمون اضطراب تربیت فرزندان: بسیاری از مادران مخصوصاً مادرانی که شاغل هستند و یا ساعاتی را برای شغل خویش مجبورند در بیرون از منزل باشند و فرزند خود را تنها بگذارند، نسبت به تأمین امنیت فرزند خود دچار اضطراب می‌شوند (شیرالی نیا، ایزدی و اصلانی، ۱۳۹۸: ۱۴۱). در همین زمینه مشارکت‌کننده‌ی II-04 گفت: «وقتی که دارم به موسیقی خراسان گوش می‌کنم احساس می‌کنم که برای دقایقی از همه چیز جدا شدم و هنگامی که به خودم می‌آیم دچار نگرانی می‌شوم. نگرانی از اینکه اتفاقی برای فرزندم رخ نداده باشه. مثلاً تصادف نکرده باشه. نگران اینم که در رشد و تربیت فرزندم کوتاهی کرده باشم». برخی از مشارکت‌کنندگان نیز اظهار می‌کردند که با شنیدن آهنگ‌های موسیقی شرق خراسان (مخصوصاً قطعه‌ی «ننه گل محمد» و الله‌مزار) نوعی نگرانی را تجربه می‌کنند. مشارکت‌کننده‌ی II-01 بیان کرد: «من اصولاً به موسیقی شرق خراسان علاقه زیادی دارم. با این حال هر وقت که قطعه گل‌محمد رو گوش می‌کنم، مضطرب می‌شوم که آیا به درستی نیازهای تربیتی، عاطفی و هیجانی فرزندم رو برآورده کرده‌ام یا نه». مشارکت‌کننده‌ی II-05 گفت: «خودم از شنیدن این موسیقی لذت می‌برم. احساس می‌کنم ذهنم باز میشه. ولی هم زمان نگران فرزندم هستم. نگران از اینکه آیا همان قدر که به رشد ذهنی خودم اهمیت می‌دهم توانسته‌ام با بازی و یا موضوعات مورد علاقه فرزندم نیاز به تحریکات ذهنی او رو پاسخ بدم».

مضمون اضطراب نسبت به سلامتی فرزندان: اضطراب سلامتی یا اضطراب بیماری، نوعی نگرانی است و یا به ترس در مورد داشتن و یا مبتلا شدن به یک بیماری اشاره دارد (مدانلو و باقرزاده لداری، ۱۴۰۲: ۹۷). زنان هنرمند مشارکت‌کننده در این پژوهش متفق‌القول بودند که با شنیدن قطعه‌ی «دو قرصه و سه قرصه» که یکی از قطعات معروف در موسیقی شرق خراسان است، نگران می‌شوند که اتفاق شوک‌آوری برای سلامت فرزندشان رخ دهد. مشارکت‌کننده‌ی I-04 بیان کرد: «من هر وقت به این نوع موسیقی گوش می‌کنم، با خودم می‌گم نکنه که منم مثل اون مادر نسبت به سلامت فرزندم غفلت کنم. خیلی پریشان میشم. وقتی گوش می‌کنم

عجله می‌کنم که خودم رو به بچه‌ام برسونم.» در همین ارتباط مشارکت‌کننده‌ی II-03 نیز بیان داشت: «آدم احساس می‌کنه که هر مادری نیاز داره که به این نوع موسیقی هر از چندگاهی گوش کنه تا احساس مادریش در این وانفسای زندگی پر هیاهو زنده بمونه. بفهمه که یک فرزندی هم داره و باید مواظب سلامتی‌اش باشه».

مضمون اضطراب ازدواج فرزندان: بسیاری از فرزندان برای رهایی از فشار زیاد و تنش‌های خانوادگی، ازدواج می‌کنند که همین موضوع می‌تواند موجب بروز مشکلات زیادی در ازدواج و ازدواج ناموفق شود. فراهم کردن یک محیط امن و همراه با آسایش برای فرزندان باعث می‌شود که آن‌ها برای فرار از خانواده به هر ازدواجی تن ندهند (یاربگر روش، ۱۴۰۱: ۲۷۳). از سویی فرزندان باید برای ازدواج آمادگی و شناخت کافی داشته باشند (گلابی، علیزاده اقدم و حسین‌زاده، ۱۴۰۲: ۳۸). زنان هنرمند مشارکت‌کننده تقریباً متفق‌القول نگران ازدواج فرزندشان در آینده بودند. مشارکت‌کننده‌ی II-03 بیان کرد: «وقتی که موسیقی خراسان شرقی رو گوش می‌کنم، حسی شعف و اوجی بهم دست می‌ده. این حس رو بارها و باره تجربه کردم. به نظرم یک از دلایل این موضوع اینه که همسر خوبی دارم. بنابراین دوست دارم همچی حس خوبی رو که من دارم دخترم هم داشته باشه. با اوضاع این روزها خیلی نگرانم». مشارکت‌کننده‌ی I-05 نیز در این رابطه گفت: «خیلی از مضامین این موسیقی‌ها عاشقانه است، و عشق من به بچه‌ام بیشترین است. الان که داشتم موسیقی دو قرصه و سه قرصه رو گوش می‌کردم نگران این بودم که عشق من به فرزندم باعث نشه که موقعیت‌های خوبی که در آینده برای ازدواج داره رو از دست بگیرم».

مضمون اضطراب دوری از فرزندان: دووال^۱ (1984) معتقد است که در فرآیند چرخه‌ی تحول خانواده در همان حال که یک نسل به مرحله پیری وارد می‌شود، نسل دیگر تلاش می‌کند با خروج فرزندان از خانه کنار بیاید (شیرالی نیا، ایزدی و اصلانی، ۱۳۹۸: ۱۴۱). در این مسیر یکی از انواع فشارهای روانی که به والدین وارد می‌شود، پذیرش دوری فرزندان است. نقطه‌ی شروع این فشار خروج کامل فرزندان از خانواده است. اساساً موسیقی شرق خراسان موسیقی فراق است. مشارکت‌کننده‌ی II-02 در این زمینه بیان کرد: «شما خودتون می‌دونید که موسیقی‌های خراسان شرقی، ناله‌های فراق است. مثلاً قطعه «اشترخجو» مقام سفر و جدایی است. مقام کاروان

ست که می رود و آتشی را که در دل باقی می‌گذارد. و باز خودتان می‌دانید که یک مادر بیشترین دلتنگی‌اش برای فرزندش است. من هر وقت به این موسیقی‌ها گوش می‌کنم نگران جدایی از فرزندم می‌شوم». مشارکت‌کننده‌ی II-04 نیز گفت: «می‌دونم. حتما خود شما قطعه نوایی رو گوش کردید که دایما از درد جدایی می‌گه. حتی الان هم که اینجا هستیم وقتی این نوع قطعات رو گوش می‌کنم، از اینکه از فرزندم دور هستیم، کمی نگرانم».

مضمون شادمانی مادرانه و مضمون فرعی آن

اساساً امروزه، شادمانی زنان و خانواده یکی از موضوعات مهم حوزه‌ی توسعه در کشورهای پیشرفته جهان است. زنان علاوه بر اینکه حدود نیمی از جمعیت و بخش مهمی از جمعیت فعال‌اند که می‌توانند سهم بسزایی در فضای عاطفی خانواده ایفا کنند. به بیانی مادران رکن اصلی ایجاد مهر، شادی و محبت در خانواده‌اند و از این رو با ارتقای سطح شادمانی زنان می‌توان پیش‌بینی کرد که سطح شادمانی خانواده و به‌ویژه نسل جدید نیز افزایش یابد (فلک‌الدین و حاجی‌زاده می‌مندی، ۱۴۰۱: ۱۱۴). این در حالی‌ست که در نظریه‌ی دیالوگ عاشقانه‌ی اریک فروم^۱ یکی از متغیرهای تأثیرگذار در شادمانی هر زنی این است که وی فرصت عشق ورزیدن به فرزندش را داشته باشد؛ بتواند محافظت کند؛ بتواند تغذیه کند و بالاخره بتواند نوازش کند (تبریزی کاهو و دیگران، ۱۴۰۲: ۱۲۹). تعدادی از زنان هنرمند مشارکت‌کننده در این پژوهش نیز با شنیدن موسیقی فولکلور شرق خراسان تجربه‌ی شادمانی را روایت کردند. شادمانی از اینکه توانسته‌اند مادر موفقی در موضوع فرزندپروری باشند؛ از اینکه فرزندانشان رشد بهنجاری داشته‌اند و توانسته‌اند هم‌زمان که به بعد جسمانی فرزندشان توجه نمایند، بعد عاطفی آن‌ها را نیز رشد داده‌اند.

مضمون موفقیت در مادری: اصولاً زنان با وجود گنجاندن فرزندانشان در خود هویت خود را گسترش می‌دهند. در واقع بسیاری از مادران با ایفای نقش مادرانگی در تعامل با کودکانشان مرزهای هویتی خود را گسترش می‌دهند (سفیری و زندی، ۱۴۰۰: ۵۷). مشارکت‌کنندگان این

تحقیق بیان کردند که گوش دادن به موسیقی فولکلور شرق خراسان آنان را به همدلی کردن با فرزندان‌شان ترغیب می‌کند. همدلی نیز، نوعی آمادگی روانی برای پذیرش موقعیت مادرانه را برایشان فراهم می‌کند. مشارکت‌کننده‌ی I-02 بیان کرد: «من وقتی که این نوع موسیقی‌ها رو گوش می‌کنم، حس همدلانه‌ای رو با فرزندم پیدا می‌کنم. سعی می‌کنم که باهانش بیشتر صحبت کنم و یا بیشتر باهانش بازی کنم». از مواردی که اکثر مادران مصاحبه‌شونده به آن اشاره داشتند این نکته بود که با شنیدن قطعات فولکلور شرق خراسان خاطرات کودکی‌شان برایشان تداعی می‌شد و این حس را داشتند که نمی‌خواهند کمبودها و مشکلات زندگی خودشان در زندگی فرزندان‌شان تکرار شود. مشارکت‌کننده‌ی III-01 نیز گفت: «بعد از شنیدن این نوع موسیقی‌ها بیشتر ترغیب می‌شوم که بچه‌هام رو ببرم کلاس موسیقی، یا کلاس نقاشی و ورزش. چون ما رو از این کلاس‌ها نمی‌بردند. دلم می‌خواد فرزندم از بچگی‌اش لذت ببره».

نتیجه‌گیری

نتایج این پژوهش نشان داد که یکی از احساسات ادراکی که قابلیت تجربه حسی مادرانه را در در زنان بروز می‌دهد، حس شنیداری است؛ حس شنیداری که با موسیقی معنا می‌یابد. در واقع موسیقی می‌تواند یکی از ابژه‌های بیرونی باشد که هر مادری را به سمت عمیق‌ترین تداعی‌های روان‌شناختی‌اش هدایت کند. همچنین از آنجا که موسیقی بازتابی از سنن و آیین‌های زندگی هر قوم و ملتی است (مریام، ۱۴۰۱: ۳۵۱)، یافته‌های مطالعه‌ی حاضر نیز نشان داد که گسترده‌ی فرهنگ‌ها در شرق، ایران و در این بین خراسان که از تنوع فرهنگی بالایی برخوردار است، از غنای بیشتری برخوردار است و شاید بتوان گفت که موسیقی مقامی خراسان بهترین بازنمود این تنوع فرهنگی است. به طوری که سنت تساهل، تسامح، همگرایی و تعامل فرهنگی در میان اقوام مختلف این خطه از دیرباز تاکنون رایج بوده است و رپرتوار موسیقی مقامی را نیز می‌توان از مصادیق آن دانست.

در کشور ایران آن دسته از پژوهش‌های موسیقی‌شناسی که فاعلیت زنان در موسیقی موضوع محوری آن‌ها باشند، پیشینه‌ای طولانی ندارند و شاید بی‌اعتنایی به جایگاه زنان و کمبود پژوهش در این زمینه به همان دلایلی پدید آمد که در طول سده‌ها زنان در عرصه‌ی موسیقی (آموزش آکادمیک، آهنگسازی و موسیقی‌شناسی) با ممنوعیت روبرو بوده‌اند (رازقی، علی‌زاده و علی‌نژاد، ۱۳۹۹: ۳۸). با این حال سوال این است که موسیقی چگونه مادرانگی را به یک زن انعکاس می‌دهد. در این بین اگر قرار باشد که انعکاس مادرانگی را به یک زن در موسیقی جستجو کنیم، قطعاً موسیقی مقامی مخصوصاً در خطه خراسان که دارای پیشینه‌ای غنی از اسطوره است از جایگاه خاصی برخوردار است.

نتایج نشان می‌دهد که موسیقی شرق خراسان تجاربی متناقض از مادرانگی را برای اکثریت آنان فراهم می‌کند. از یک سو شادمانی از حس مادری و از سوی دیگر اضطراب نسبت به ایفای نقش مادری بر تجارب آنان از گوش دادن به موسیقی سایه انداخته است و زمینه را برای تغییر هویتشان فراهم کرده است. اولین تغییر در مناسباتشان با فرزندشان رخ می‌دهد. بدین معنا که گوش دادن به موسیقی شرق خراسان تجربه‌ای از نگرانی را برایشان داشته که باید مسئولیت‌ها و ارتباطشان با فرزندشان را بیشتر کرده و در میزان، نوع و جنس رابطه‌هایشان نیز تغییر ایجاد

کنند. بنابراین تجربه‌ی زیسته‌ی مادران هنرمند از موسیقی خراسان شرقی در ارتباط با نقش مادرانگی‌شان از یک تناقض ساختاری رنج می‌برد. به طوری که دو محور اصلی «شادگامی از ایفای نقش مادری» و «نگرانی نسبت به انجام وظایف مادری» اکثر تجربه‌ی آنان از موسیقی مقامی خراسان را پوشش می‌دهد. عده‌ای دیگر نیز در واکنش به این نوع موسیقی، به فکر نوعی بازاندیشی در روابط خود با فرزندشان افتاده‌اند. مضافاً این که همگی‌شان، با توجه به شرایط موجود و ممنوعیت‌های زنان در موسیقی اعتمادی به بهبود وضعیت دخترانشان در موسیقی ندارند و در اکثر موارد خواهان حضور مقطعی و نیمه وقت فرزندانشان و یا به زعم باومن زندگی از دور هستند و تمایلی برای فعالیت تمام وقت دخترشان در عرصه‌ی موسیقی ندارند. چنین احساسی دو نگرش متفاوت در تجربه‌ی آنان از گوش فرادادن به موسیقی مقامی شرق خراسان را برایشان رقم زده است: اهمیت موسیقی در بروز و متعادل نمودن انگیزه‌ی مادری و اجتناب از آن که نگرانی‌شان را بیشتر می‌کند. به این معنی که برای عده‌ای گوش دادن و هر نوع فعالیت موسیقایی موجب تقویت انگیزه‌ی مادری‌شان شده و برای گروهی دیگر موسیقی تلاقی‌گاه ایفای نقش‌های مادرانگی‌شان و نگرانی‌های مربوط به آن شده و با تشدید تجربه‌ی ناامنی‌های مادرانگی، زمان برایشان سیال‌تر از همیشه می‌شود. برخی از تعادل بین گذشته‌ی موسیقایی خود و ایفای نقش مادری خویش خشنودند؛ ولی برای تعداد بیشتری از آن‌ها موسیقی خراسان موجد نگرانی شده است. مبهم بودن زمان و شروطی که زمان برایشان ایجاد می‌کند، نقش مادری‌شان را برایشان متزلزل کرده است.

از آنجایی که اولاً، تعداد زنان فعال در عرصه‌ی موسیقی رو به افزایش است؛ و دوم، این که اگر نه الزاماً اما در موارد متعدد هر مادری الگوی رفتاری فرزند خود است که می‌تواند به عاملی بین نسلی تبدیل شود؛ نیاز است که با یک سیاست مدیریتی و با فراهم کردن زیر ساخت‌های قانونی و فرهنگی از سوی متولیان هنری زمینه‌ی حضور بدون نگرانی آنان در حوزه‌ی موسیقی را فراهم آورد تا فعالیت آنان خدشه‌ای به ایفای نقش مادرانگی‌شان وارد نکند. همچنین هر چند سعی شد ویژگی‌های منحصر به فرد روایت هر مادری از مادری بودگی‌اش به طور جداگانه مورد بررسی قرار گیرد تا بتوان آن را فهم نمود؛ اما لایه‌های محرمانه هر فرد که غالباً تمایلی به هویدا شدن این منظومه پنهان را ندارد، برای هر پژوهش کیفی مانعی برای ورود به جهان تجربه‌ی افراد مورد

مطالعه است. با توجه به این موضوع پیشنهاد می‌شود محققان آتی ضمن اینکه کانون توجه‌شان را به جهان زندگانی واقعی معطوف می‌سازند، به دنیای ذهنی سوژه نیز توجه کافی داشته باشند. پر واضح است که اگر روش فوق به منزله‌ی مسیر جدیدی در پژوهش‌های علوم انسانی پذیرفته شود، آنگاه روش‌هایی مانند پساساختارگرایی، انتقادی و پارادایم‌های تفسیری نیز احتمالاً در کرانه قرار خواهند گرفت. بدون شک، تحت تأثیر شرایط جهانی شدن و روند شتابان تکنولوژیکی در ایران زنان در انگاره‌های جنسیت بنیاد خود تجدید نظر کرده‌اند و دست به شکل‌دهی نوعی «تخاصم» ارزشی - ایدئولوژیک بین گفتمان «هژمون» و خواسته‌های جدید خود زده‌اند. این تقابل قسمتی از پتانسیل زنانه آنان را مصرف می‌کند و انرژی مادرانه آن‌ها را به هدر می‌دهد. پیشنهاد می‌شود که کانون‌های فرادستی، واقعیت‌تغییرات را پذیرفته تا از وزن تخصص فوق کاسته شده و زنان هم‌زمان که به موسیقی می‌پردازند، بیشتر بتوانند مادری نمایند.

تعارض منافع

در این مقاله هیچگونه تعارض منافی وجود ندارد. نویسنده‌ی مسئول ترسیم‌گر خطوط فکری انجام پژوهش بوده است. نویسنده‌ی اول اجرای مراحل مختلف تحقیق را بر عهده داشته است. سایر فعالیت‌های مرتبط با پژوهش همکاری بین دو نویسنده بوده است.

سپاسگزاری

محققان از اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان خراسان رضوی و ادارات تابعه در شهر مشهد و انجمن موسیقی خراسان رضوی به جهت همکاری تشکر و قدردانی می‌نمایند. سپاس ویژه‌ی خود را تقدیم زنان نوازنده و مدرسین موسیقی می‌کنیم که وقت ارزشمندشان را با بزرگ‌منشی در اختیار این پژوهش قرار دادند.

منابع

- آبرام، جان، و هینشلوود، آر. دی (۱۴۰۰). *پارادایم‌های بالینی ملانی کلاین و داندل وینیکات* (ترجمه حسام گودرزی و صفورا محمدیان). تهران: ارجمند.
- امیدوار طهرانی، آسیه، زرانی، فریبا، نوحه سرا، شبنم، پناغی، لیلی، و ملک‌زاده مغانی، مونا (۱۴۰۰). ادراک از زنانگی در کشورهای مختلف: یک فراترکیب کیفی. *علوم روانشناختی*، ۲۰ (۱۰۳)، ۱۰۱۵-۱۰۳۸.
- امیدی‌پور، زهره، رجب‌لو، علی، و باستانی، سوسن (۱۴۰۳). صورت‌بندی سوژه‌ی زن مدرن در گفتمان‌های دوره‌ی مشروطه. *زن در توسعه و سیاست*، ۲۲(۲)، ۳۱۹-۳۵۲.
- امیریان، شاهرخ، و آژند، یعقوب (۱۴۰۳). تأثیر روابط بینامتنی داستان بلند مار و مرد در جلب مشارکت مخاطب در جریان خوانش متن (با در نظرگیری نقش شخصیت زن در خوانش بینامتنی اثر). *زن در فرهنگ و هنر*، ۱۶(۱)، ۱۱۱-۱۳۲.
- تبریزی، سحر، تبریزی کاهو، غلامرضا، و برومند محمودآبادی، ملیحه (۱۴۰۳). بررسی پدیدارنگاری حمایت اجتماعی در زنان سرپرست خانوار. *زن در توسعه و سیاست*، ۲۲(۲)، ۴۸۷-۵۰۹.
- تبریزی کاهو، غلامرضا، صالحی، کیوان، کشاورز افشار، حسین، و مدنی، یاسر (۱۴۰۲). پدیدارشناسی تجربه‌ی زیسته‌ی زنان سرپرست خانوار از حمایت‌های اجتماعی. *جامعه‌شناسی کاربردی*، ۳۴(۱)، ۱۱۳-۱۳۸.
- حشمتی، اعظم، امیری، شعله، و قنبری، سعید (۱۳۹۸). تدوین الگو رابطه مادر - کودک با نشانگان اختلال دلبستگی واکنشی در کودکان ۲ تا ۵ سال. *خانواده پژوهی*، ۱۵(۱)، ۶۹-۸۸.
- خادم صبا، پیام، ازکیا، مصطفی، سفیری، خدیجه، و سیف‌اللهی، سیف‌الله (۱۴۰۱). تحلیل پارادایمی مفهوم زنانه‌انگاری مادری با روش نظریه بنیانی؛ مورد مطالعه (کارمندان شرکت آبفای منطقه یک تهران). *مطالعات جامعه‌شناختی (نامه علوم اجتماعی سابق)*، ۲۹(۲)، ۳۰۵-۳۲۲.

- خالق پناه، کمال، میرزاوندیان، فاطمه، و رحیمی، مبین (۱۳۹۸). از مادرانگی همچون اسطوره تا بحران مادرانگی خوانشی نشانه‌شناختی بر بازنمایی مادرانگی در سینمای ایران پس از انقلاب. *جامعه‌شناسی هنر و ادبیات*، ۱۱(۱)، ۶۷-۸۸.
- دوبوواری، سیمون (۱۴۰۲). *جنس دوم* (ترجمه قاسم صنعوی). تهران: توس.
- رازقی، نادر، علی‌زاده، محمدمین، و علی‌نژاد، کریم (۱۳۹۹). تحلیل جامعه‌شناختی نقش و جایگاه زنان در موسیقی مردم‌پسند: ارائه یک نظریه زمینه‌ای. *جامعه‌شناسی فرهنگ و هنر*، ۲(۱)، ۲۶-۴۷.
- زرگریان، طه، صادق پور، محمد جعفر، و خزائی، میثم (۱۳۹۹). مختصات مفهومی تهدید و خطر جانی مادر در قوانین سقط درمانی. *مطالعات زن و خانواده*، ۸(۴)، ۱-۲۰.
- زمانپور، زینب، پاکدامن، شهلا، قنبری، سعید، و نجات، پگاه (۱۴۰۲). نقش تعدیل‌گری ظرفیت تأملی مادر در رابطه بین خلق‌وخوی کودک با کیفیت رابطه مادر-کودک. *خانواده پژوهی*، ۱۹(۳)، ۵۱۹-۵۳۱.
- شعبانی‌ورکی، بختیار، و کاظمی، صدیقه (۱۳۸۹). پژوهش کیفی؛ روش یا بوش. *راهبرد فرهنگ*، ۱۹(۵۴)، ۳۳-۵۸.
- شیرالی‌نیا، خدیجه، ایزدی، معصومه، و اصلانی، خالد (۱۳۹۸). نقش واسطه‌ای استرس فرزندپروری، کیفیت رابطه مادر-کودک و سلامت روان مادر در رابطه بین فرزندپروری ذهن‌آگاهانه و مشکلات رفتاری کودکان. *فرهنگ مشاوره و روان‌درمانی*، ۱۰(۳۸)، ۱۳۵-۱۴۶.
- صادقی فسایی، سهیلا (۱۳۸۴). چالش فمینیسم با مادری. *مطالعات راهبردی زنان*، ش ۲۸، ۱۹-۴۳.
- فلک‌الدین، زهرا، و حاجی‌زاده میمندی، مسعود (۱۴۰۱). نقش زنان در شادکامی خانواده: مطالعه کیفی در شهر یزد. *جامعه‌شناسی کاربردی*، ۳۳(۴)، ۹۵-۱۲۲.
- گلایی، فاطمه، علیزاده اقدم، محمد باقر، و حسین‌زاده، الهام (۱۴۰۲). ساختار قدرت خانواده و رضایت جنسی زنان. *مطالعات زن و خانواده*، ۱۱(۴)، ۲۰-۴۴.

محمدتقی‌زاده، مهدیه، کرمی، محمدتقی، و ساوه، فائقه (۱۴۰۲). تجربه‌ی زیسته‌ی مادران مطلقه از حضانت فرزندان با تأکید بر چالش ازدواج مجدد. *مطالعات راهبردی زنان*، ۲۵(۹۹)، ۳۹-۶۲.

محمدی، جمال، و محمدی، فاطمه (۱۴۰۰). تحلیل گفتمان بر ساخت سوژه جسم‌مند زنانه در ارتباط با سلطه مردانه (زنان شهر سنندج). *پژوهش‌نامه زنان*، ۱۲(۳۶)، ۲۲۷-۲۵۶.

محمودیانی، سراج‌الدین، احمدی، علی‌یار، و عباسی، کبری (۱۳۹۸). بررسی رابطه‌ی ساختار قدرت در خانواده و کنش‌های فرزندآوری زنان شهر لار. *مطالعات راهبردی زنان*، ۲۲(۸۵)، ۷۳-۹۸.

مدانلو، معصومه، و باقرزاده لداری، رحیم. (۱۴۰۲). اضطراب سلامت: مروری روایتی بر مداخلات روانشناختی. *تعالی بالینی*، ۱۳(۲)، ۹۱-۱۰۰.

میرام، آلن (۱۴۰۱). *انسان شناسی موسیقی*. (ترجمه مریم قره سو). تهران: ماهور.

موسویان، الهام (۱۳۹۹). مروری بر مفهوم «عقد مادر مرده» آندره گرین و بررسی تأثیرات آن بر تنظیم هیجان. *رویش روان‌شناسی*، ۹(۱۰)، ۱۲۵-۱۳۴.

میرحسینی، زهرا، و کوه‌پیما رونیزی، زهرا (۱۴۰۰). واکاوی فهم ادراک‌شده زنان از آسیب‌های حوزه خانواده (مورد مطالعه: زنان شهر فسا). *پژوهش‌های راهبردی مسائل اجتماعی*، ۱۰(۱)، ۷۱-۹۸.

هام، مگی (۱۴۰۱). *فرهنگ نظریه‌های فمینیستی*. (ترجمه فیروزه مهاجر، نوشین احمدی خراسانی و فرخ قره‌داغی). تهران: توسعه.

یاریگرو، محیا (۱۴۰۱). تجربه زیسته زنان از زندگی خود و فرزندانشان پس از طلاق. *فرهنگ مشاوره و روان‌درمانی*، ۱۳(۵۰)، ۲۵۳-۲۷۴.

- Henriksson, W, H; Williams, A; & Fahlgren, M. (2023). *Ambivalent Narratives of Motherhood and Mothering: From Normal and Natural to Not-at-all*. Uppsala, Sweden, Macmillan.
<https://www.academia.edu/70898991>
- Ma, C. (2022). A Balancing Act: Unlearning and Embracing Chinese Immigrant Mothering. *Journal of the Motherhood Initiative*, 51(2), 341-349. <https://jarm.journals.yorku.ca/index.php/jarm/article/view/40668>
- Phuong H. T. A, (2017). *Redefining Diversity & Dynamics of Natural Resources Management in Asia*. Natural Resource Dynamics and Social Ecological Systems in Central Vietnam prees.
<https://www.researchgate.net/publication/318687596>
- Hanna Segal, H. (2007). *Yesterday, Today and Tomorrow (The New Library of Psychoanalysis)*. UK. Routledge prees.
<https://www.amazon.com/Yesterday-Today-Tomorrow-Library-Psychoanalysis/dp/0415415748>